

DOBRA (JUD. HUNEDOARA) - ORTODOXIE ȘI ALTERITATE ÎN SECOLELE XIX-XX

Pr. prof. univ. dr. Florin Dobei

DOBRA (HUNEDOARA COUNTY) - ORTHODOXY AND CONFESSIONAL OTHERNESS IN THE 19-20 CENTURIES

Abstract: Located in the central-western part of Hunedoara County, on the „border“ of Transylvania with Banat, the ancient town of Dobra, former administrative center of the district of the same name, city, fair and then communal center, Orthodox parish, archdiocese residence until the middle of the twentieth century, as well as a significant point on the national-political map of intracarpathian space of yesteryear, represented, from the medieval period to the present day, a real meeting place and interrelating various ethnicities and denominations (Christian and non-Christian). The present study aims to bring together a few fragments of local ecclesiastical history, temporarily limited to the nineteenth and twentieth centuries, and to draw, in the form of biographical medallions, the personalities of worthy orthodox pastors of the past.

Keywords: *Romanian Orthodoxy, Christian denominations, union with the Church of Rome, Dobra locality, Hunedoara county.*

În partea central-apuseană a județului Hunedoara, la „granița” Ardealului cu Banatul, se găsește o străveche localitate românească, Dobra, atestată documentar în anul 1387¹, fost nucleu administrativ al districtului omonim, oraș, târg și apoi centru comunal, respectiv un însemnat punct pe harta național-politică a Transilvaniei de altădată²; parohie ortodoxă de frunte și reședință de protopopiat, din perioada medievală și până în contemporaneitate localitatea

¹ Ștefan Pascu, *Voievodatul Transilvaniei*, ed. a II-a, vol. II, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1979, p. 146.

² Despre însemnătatea acestei foste localități grănicerești, sediu de reședință al districtului medieval Dobra, precum și al cercului, respectiv al plasei omonime de mai târziu, a se vedea, pe larg: Viorel Vânătoru, *Dobra*, vol. I: *District, oraș, târg (1387-1918). Coordonate istorice privind evoluția*

a constituit, în același timp, și un veritabil spațiu de întâlnire și de interrelaționare al unor etnii și al unor confesiuni (creștine și necreștine) diverse. Fără a avea nici de această dată pretenția exhaustivității, studiul de față, o continuare firească a unei cercetări anterioare, publicate în paginile revistei „Altarul Banatului”³, își propune să radiografieze succint diversitatea confesională trecută și prezentă a Dobrei, să înmănuncheze frânturi de istorie ecleziastică uitată, corespunzătoare – temporal – secolelor XIX-XX, și să creioneze medalioanele biografice ale păstorilor sufletești de ieri și de azi, aflați la cârma duhovnicească a obștii românești ortodoxe.

Privitor la dinamica demografică și la cea confesională a Dobrei, aceasta transpare, cu destulă claritate, din tabelele recensămintelor laice și ecleziastice ale vremii. O primă conscripție bisericească de acest fel, suprinzând, la nivel de ansamblu, paleta confesională diversă a localităților ardelene, s-a realizat la nivelul anilor 1829-1831; cu acel prilej, în Dobra au fost înregistrați 1.130 de locuitori (nediferențiați din punct de vedere etnic și religios) și două biserici: una romano-catolică și o alta ortodoxă⁴.

În aceeași direcție, o frescă mult mai detaliată, de la mijlocul secolului al XIX-lea și până în prezent, o oferă recensămintele generale austriece din anii 1850 și 1857, cele austro-ungare din 1869, 1880, 1890, 1900 și 1910, cel românesc din 1930 și de cele „postdecembriste” din 1992, 2002 și 2011⁵, cu specificarea necesară că, până în perioada interbelică, obștile sătești din Dobra propriu-zisă și cele din părțile de sat actuale Bălșești și Gura Dobrii (recenzate împreună, acestea constituiau, și la nivel bisericesc, o entitate administrativă distinctă: filia Bălșești-Gura Dobrii) apar recenzate separat; avându-se în vedere o prezentare cât mai succintă, s-a optat pentru următoarele prescurtări uzuale: ortodocși (O), greco-catolici (GC), romano-catolici (RC), reformați (R), evanghelici (E), unitarieni (U), mozaici (M), bapțiști (B), penticostali (P) și alții (A: adventiști, martori ai lui Iehova, persoane fără religie, ateii și nedeclarați).

unui târg hunedorean, Editura Corvin, Deva, 2006; vol. II: 1919-1950. *Repere istorice în lumina izvoarelor documentare*, Editura Corvin, Deva, 2008.

³ Florin Dobrei, „Frământări confesionale pe meleagurile Dobrei (jud. Hunedoara) în secolul al XVIII-lea”, în *Altarul Banatului*, serie nouă, Timișoara, an XXI (LXX), 2020, nr. 7-9.

⁴ Bogdan Crăciun, Ioan Bolovan (edit.), *Consignatio Statistico Topographica singulorum in Magno Principatu Transylvanicae*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2003, p. 30.

⁵ Varga E. Árpád, *Hunyad megye településeinek felekezeti adatai 1850-2002*, pp. 50-52 apud <http://www.kia.hu/konyvtar/erdely/erd2002/hdfel02.pdf> (accesat la 11 august 2020).

Anul	Total	O	GC	RC	R	E	U	M	B	P	A
1850	696	678	–	16	–	2	–	–	–	–	–
	663	615	–	39	8	1	–	–	–	–	–
	1.359	1.293	–	55	8	3	–	–	–	–	–
1857	1.051	989	1	47	10	3	–	1	–	–	–
	406	352	–	–	2	1	–	–	–	–	–
	1.457	1.341	1	47	12	4	–	1	–	–	–
1869	1.092	1.038	–	43	–	–	2	9	–	–	–
	443	346	–	–	8	1	1	27	–	–	–
	1.535	1.384	–	43	8	1	3	36	–	–	–
1880	1.014	907	5	43	16	3	1	39	–	–	–
	303	248	–	–	–	–	–	21	–	–	–
	1.317	1.155	5	43	16	3	1	60	–	–	–
1890	1.202	1.083	4	60	10	7	–	38	–	–	–
	339	250	–	–	3	2	–	31	–	–	–
	1.541	1.333	4	60	13	9	–	69	–	–	–
1900	1.362	1.101	106	95	8	6	7	39	–	–	–
	403	304	1	–	2	–	–	34	–	–	–
	1.765	1.405	107	95	10	6	7	73	–	–	–
1910	1.558	1.242	17	215	26	16	–	42	–	–	–
	512	400	3	–	11	2	–	39	–	–	–
	2.070	1.642	20	215	37	18	–	81	–	–	–
1930	1.671	1.434	46	132	18	9	1	15	16	–	–
1992	1.562	1.365	1	30	–	–	–	–	50	110	6
2002	1.473	1.279	–	26	2	–	–	–	30	124	12
2011	1.497	1.185	15	6	4	–	–	–	32	215	40

În ceea ce privește comunitatea ortodoxă, aceasta era constituită la începutul secolului al XIX-lea, potrivit conscripției austriece din anul 1805, din 228 de familii (160 locuiau în Dobra, iar alte 68 în Bălșești și în Gura Dobrii); cu excepția lăcașului de cult nu s-au înregistrat alte proprietăți bisericești⁶. După câteva decenii, în tabelele recensământului șagunian din 1858, în dreptul centrului parohial Dobra figurau 983 de credincioși; alți 384 de credincioși erau conscriși în filia Bălșești-Gura Dobrii⁷.

⁶ Eugen Gagy de Etéd, „Regulatio Diocesis Transilvanicae Disunitae anno 1805”, în *Transilvania*, Sibiu, an XLII, 1911, nr. 2, pp. 160-161; Matei Voileanu, *Contribuțiune la istoria bisericească din Ardeal*, Tipografia Tiparului Arhidiecezan, Sibiu, 1928, pp. 66-67.

⁷ Pavel Cherescu, *Biserica și Școala în Mitropolia Ardealului (sec. XIX). Studii de demografie istorică bisericească*, Editura Universității din Oradea, Oradea, 2008, p. 86.

Redăm, în paragrafele de mai jos, șirul **păstorilor** sufletești dobreni, sub forma unor medalioane biografice. Astfel, la cumpăna secolelor XVIII-XIX, preot-paroh și protopop al Dobrei a fost **Iosif Nemeș**, hirotonit în 1785, la Rășinari, de episcopul de neam sârb Ghedeon Nichitici (1784-1788)⁸; numit viceprotopop al Dobrei cu prilejul „visitațiunii canonice” întreprinse de ierarhul amintit în vara anului 1787⁹, s-a numărat, în această calitate, printre semnatarii „plenipotenței” de împuternicire a chiriarhului sibian în misiunea acestuia de reprezentare a doleanțelor românilor ardeleni în fața Curții de la Viena, document întocmit în cadrul „soborului” de la Sibiu din 14-16 septembrie 1791¹⁰. Cândva după 1793 a fost înscăunat ca protopop propriu-zis¹¹. Bolnav fiind, în anul 1804 i s-a rânduit și lui un „namesnic” (viceprotopop), în persoana preotului Alexandru Petrovici din Teiu¹². Însănătoșit, este pomenit apoi (ca preot și protopop), în anii 1807-1808 și 1819-1820, pe filele unor *Mineie* de la Buda din 1804-1805 (însemnările îi aparțin)¹³ și a unui *Chiriadodromion* (Bălgrad, 1699)¹⁴, respectiv în pisană de la parterul turnului-clopotniță, așezată în 1815 deasupra intrării apusene a bisericii din Dobra, de a cărei construcție s-a și îngrijit. A păstorit vreme de o jumătate de secol, anume până prin 1835; dar, potrivit *Chronicii bisericei din Dobra*, „anul esact al răposării” sale „nu să știe, din lipsa matricolelor și [a] altor documente”¹⁵.

I-a urmat, pe la 1835, preotul și protopopul de vrednică amintire **Nicolae Crainic**, născut în localitatea Dobra în jurul anului 1800, într-o familie înstărită

⁸ Petru Căta, „«Vizitațiunea» episcopului Ghedeon Nichitici în ținutul Hunedoarei (1787)”, în *Mitropolia Banatului*, Timișoara, an XXXVII, 1987, nr. 1, p. 74; E. Gagyi de Etéd, *op. cit.*, p. 161; M. Voileanu, *op. cit.*, p. 67.

⁹ Ilarion Pușcariu, *Documente pentru limbă și istorie*, vol. I, Tipografia Archiepiscopiei, Sibiu, 1889, pp. 113-114.

¹⁰ George Barițiu, *Părți alese din Istoria Transilvaniei. Pre două sute de ani din urmă*, vol. I, Sibiu, 1889, pp. 535-545; Silviu Dragomir, „Correspondența episcopului Gherasim Adamovici și mișcarea de emancipare a clerului și poporului românesc în a. 1791”, în *Revista Teologică*, Sibiu, an V, 1911, nr. 14-19, pp. 400-423; Ioan Lupaș, *Misiunea episcopilor Gherasim Adamovici și Ioan Bob la Curtea din Viena în anul 1792*, Tipografia Archiepiscopiei, Sibiu, 1912, pp. 10-44; Idem, „Contribuții la istoria românilor ardeleni (1780-1792) cu 84 acte și documente inedite, culese din arhivele din Viena, Budapesta, Sibiu și Brașov”, în *Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice*, București, seria II, tom XXXVII, 1915, pp. 708-710; Zenovie Păclișanu, *Luptele politice ale românilor ardeleni din 1790-1792*, Editura Cultura Română, București, 1923, pp. 12-78.

¹¹ Maria Basarab, *Cuvinte mărturisitoare. Însemnări de pe cărți românești vechi din județul Hunedoara*, Editura Acta Musei Devensis, Deva, 2001, p. 56.

¹² Matei Voileanu, *Icoane din viața Bisericii. Anul 1804*, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, Sibiu, 1926, pp. 37-39.

¹³ Nicolae Iorga, *Scrisori și inscripții ardeleni și maramureșene II. Inscripții și însemnări*, Atelierele Grafice Sococ & Comp., București, 1906, pp. 90-91; M. Basarab, *op. cit.*, pp. 60, 62, 67.

¹⁴ Maria Basarab, *Carte românească veche în Muzeul din Deva. Catalog*, Editura Acta Musei Devensis, Deva, 1998, p. 57.

¹⁵ Arhiva Parohiei Ortodoxe Dobra (în continuare: APOD), *Chronica bisericei din Dobra* (ms.), Dobra, 1900-2020, f. 9.

de bravi grăniceri români (urmași ai „crainicilor” de odinioară, după cum o arată și particula de noblețe – „de Crainic” – cu care se semna). Absolvent al școlii germane din târgul natal, apoi al gimnaziului și al școlii clericale din Sibiu, el a fost preot-paroh și protopop al Dobrei vreme de trei decenii și jumătate, anume de prin 1835 și până la moartea sa, survenită în 1869; în anii Revoluției de la 1848-1849 a administrat și scaunul protopopesec vacant al Devei. Atât în cursul acesteia, cât și în deceniile următoare, s-a distins ca un mare luptător pentru apărarea drepturilor românilor ardeleni. Astfel, el a participat la marile adunări naționale de la Blaj din 30 aprilie și 15 mai 1848, votând în favoarea păstrării independenței Transilvaniei; a fost desemnat membru al delegației însărcinate cu prezentarea la 30 mai, în fața Dietei maghiare de la Cluj, a deciziilor luate. Într-o altă adunare, de la Deva, din 10 iunie 1848, convocată de autoritățile comitatense maghiare pentru alegerea de deputați în Dieta de la Pesta, a solicitat ca dezbaterile să se poarte și în limba română, „îndrăzneală” pentru care a fost batjocorit și maltratată de „solgăbirăul Horváth János”. Se implică apoi activ în acțiunea de organizare a administrației românești în comitatul Hunedoara, administrație introdusă la 12 ianuarie 1849, fiind numit „asesor onorar comitatens”. De asemenea, a participat la conferința de la Deva din 22 iulie 1860, fiind înputernicit spre a conduce la Viena o delegație a românilor din Prefectura Orăștie. La 24 iunie 1861 solicita din nou forurilor comitatense să binevoiască „a nu-i mai împărtăși hotărâri și corespondență în limba maghiară”; alte proteste de acest fel, în vederea impunerii limbii române în administrație alături de cea germană și de cea maghiară, au fost întocmite la 29 iunie 1861 și la 26 aprilie 1867. La 11 octombrie 1862, același protopop hunedorean se apăra în fața acuzelor nedrepte aduse de judele suprem al comitatului, Dominic Iordan, declarând româna drept „limbă oficială” în Transilvania. Pe tărâm cultural, din inițiativa sa și a căpitanului Alexandru Crainic, „la anul 1860/61 s-a pus bază școalei (triviale) capitale confesionale din Dobra”; la 13 noiembrie 1861, în cuvântul festiv rostit în „deschiderea nou-înființatei școale române greco-orientale capitale cu patru clase a tractului protopresbiterial al Dobrei”, protopopul aprecia jertfelnicia păstoriților săi de „realizare a unui așezământ de cea mai neapărată lipsă, fără a fi simțit necesitatea de grație străină, decât numai a lui Dumnezeu și influința Excelenței Sale, Părintelui Episcop Andrei, Baron de Șaguna”. La 10 decembrie 1861, vrednicul protopop hunedorean figura pe lista celor zece „colectori” însărcinați cu popularizarea scopului nou-înființatei „Asociațiunii Transilvane pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român” („ASTRA”) și cu sporirea numărului membrilor acesteia. A trecut la cele veșnice în anul 1869, arhipăstorul sibian aflat în fruntea Mitropoliei Ardealului pierzând astfel un colaborator de nădejde¹⁶.

¹⁶ APOD, *Chronica...*, f. 3-v, 9-10v; Victor I. Șuiaga, „Protopopii Devei și ai Dobrei la 1848 și 1918”, în *Telegraful Român*, Sibiu, an CXXVI, 1979, nr. 45-46, p. 2; Mihai Cerghedeian, Ștefan Marinescu, „Contribuții privind desfășurarea revoluției de la 1848-1849 în comitatele Hunedoara și Zarand”,

Din vara anului 1869 și până în noiembrie 1870, la cârma provizorie a obștii parohiale s-a aflat preotul **George Oprean**, originar din Cărmăzânești, absolvent al secției de pedagogie a Institutului teologic-pedagogic diecezan din Sibiu (1852-1854), păstor sufletesc în parohiile Cărmăzânești (1854 -1877) și Vorța (1877-1886); stabilit ulterior în Gura Dobrii, a slujit în filiile Abucea și Gura Dobrii ale parohiei Dobra în perioada anilor 1886-1909, ca ajutor al preoților Romul Crainic, Avram S. Păcurariu și Iosif Morariu¹⁷.

Următorul preot-paroh și protopop a fost **Romul Crainic**, fiul neînfricatului păstor sufletesc pașoptist Nicolae Crainic. S-a născut în Dobra, în anul 1848. Absolvent al Institutului teologic-pedagogic „andreian” din Sibiu în anul 1868, a fost hirotonit preot pe seama parohiei Dobra doi ani mai târziu (1870-1894), deținând, timp de un deceniu, și înalta demnitate de protopop al „scaunului protopresbiteral” omonim (1884-1894), timp în care s-a distins, la fel ca și părintele său, ca un mare apărător al drepturilor conaționalilor. A fost unul dintre coordonatorii subscripțiilor locale în timpul Războiului de Independență (1877-1878), organizând colecte în bani, alimente, medicamente și îmbrăcăminte pentru soldații români de dincolo de Carpați; într-o scrisoare trimisă redacției „Telegrafului Român” la 6/18 iulie 1877 arăta neplăcerile suferite de pe urma acestei inițiative. În spiritul Conferinței Naționale de la Sibiu din 12/24 mai 1881, a organizat la Dobra, în ziua de 2/14 iunie 1881, o amplă adunare românească, în scopul „educării” electorale a alegătorilor. S-a numărat și printre inculpații ardeleni din timpul desfășurării amplului proces al cunoscutului „Memorandum” românesc. Anchetat de către Judecătoria de ocol Ilia în zilele de 19 iunie și 18 septembrie 1893, pentru „delictul” de a fi răspândit o parte din exemplarele acestui cunoscutul manifest politic, a declarat că răspunde la întrebări numai dacă „audierea se va face în limba română”; din același motiv, a refuzat apoi să semneze procesele-verbale, făcând recurs împotriva procedurii. La procesul de la Cluj, desfășurat în zilele de 7-25 mai 1894, nu a putut participa

în *Sargetia. Acta Musei Devensis*, Deva, an XIV, 1979, pp. 394-397; Victor I. Șuiaga, Romulus Iacob, *Albumul protopopilor Devei, Hunedoarei, Dobrei și Iliei din secolele XVI-XX* (ms. dact.), Deva, 1983, pp. 56-57, 93; Mircea Păcurariu, „Un preot cronicar la mijlocul secolului trecut: Nistor Socaciu din Biscaria”, în *Mitropolia Banatului*, Timișoara, an XXXVII, 1988, nr. 2, pp. 41-44; Ion Frățilă, Vasile Ionaș, Dumitru Barna, Viorel Vânătoru (edit.), *Pentru libertate și unitate națională. Documente hunedorene (1848-1920)*, București, 1990, pp. 128-129, 138-142, 150-156, 183-184; Ciprian Drăgan, „Mișcările naționale ale românilor din Hunedoara între 1849-1867”, în *Sargetia. Acta Musei Devensis*, Deva, an XXXII, 2004, pp. 217-226; V. Vânătoru, *op. cit.*, I, pp. 83-87; Florin Dobrei, „Doi precursori ai Marii Uniri din 1 Decembrie 1918: protopopii hunedoreni Nicolae Crainic și Romul Crainic ai Dobrei”, în Alin Albu, Valer Moga, Adrian Nicolae Petcu, Dragoș Ursu (coord.), *Centenarul Unirii românilor și Europa de azi. Religie și Geopolitică*, Editura Presa Universitară Clujeană – Cluj-Napoca, Editura Reîntregirea – Alba Iulia, 2018, pp. 260-268 etc.

¹⁷ APOD, *Chronica...*, f. 9, 10; Eusebiu Roșca, *Monografia Institutului pedagogico-teologic „Andreianu” al Arhidiecezei Ortodoxe Române din Transilvania*, Tipografia Archidiecezană, Sibiu, 1911, p. 174; V. I. Șuiaga, R. Iacob, *op. cit.*, p. 9. A se vedea și *Calendarul Bunului Creștin* de la Sibiu pe anii 1886-1909, *passim*.

din cauza „morbului de plămâni” (tuberculoză), urmărirea penală suspendându-se din pricina trecerii sale la cele veșnice la 24 aprilie 1894, la doar 46 de ani; slujba înmormântării a fost oficiată la 26 aprilie de „Nicolae Ivan, protopopul Albii Iulii, [de] Vasilie Damian, protopopul Bradului, și [de] Avram [P.] Păcurar[iu], protopopul Iliei”. Este înhumat în cavoul familiei Crainic din cimitirul central al Dobrei¹⁸.

Vreme de „câteva luni, tractul și par[ohia] Dobra s-au administrat prin parochul din Roșcani”, **Ioan Sârbu**, absolvent al Institutului teologic-pedagogic arhidiecezan din Sibiu (1872-1875), dascăl confesional în Deva (1875-1876) și apoi preot în Roșcani (1876-1922), administrator parohial și protopopesec între 24 aprilie și 31 august 1894¹⁹.

Timp de patru ani, anume între 25 septembrie 1894 și 19 noiembrie 1898, administrator parohial și administrator protopopesec a fost preotul **Avram S. Păcurariu**, născut în Lancrăm (jud. Alba), la 28 decembrie 1855, absolvent al Institutului teologic-pedagogic arhidiecezan din Sibiu (1875-1878), anterior venirii în părțile Hunedoarei preot-paroh în localitatea natală (1884-1894; 1898-1902), unde, alături de preotul Izidor Blaga, se îngrijise de extinderea bisericii și de realizarea catapeteasmei, iar ulterior, preot și protopop în Miercurea Sibiului (1903-?); acolo a coordonat lucrările de construcție a unei clădiri noi pentru școala confesională (1906), a sprijinit înființarea unei „Reuniuni de Înmormântare” și a unei instituții bancare românești, numită „Cassa de păstrare” (1908), a fost președinte al Despărțământului Miercurea al „Asociațiunii ASTRA” și copreședinte (împreună cu avocatul George Măcelaru) al filialei locale a „Reuniunii Meseriașilor Români” (organizație care funcționa în strânsă legătură cu „Reuniunea Românească pentru Agricultură” a comitatului Sibiu), participând, ca delegat de drept, la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918; în timpul Primului

¹⁸ APOD, *Chronica...*, f. 3-4, 9-10v, 12; E. Roșca, *op. cit.*, p. 149; Liviu Maior, *Transilvania și Războiul pentru Independență (1877-1878)*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1977, pp. 48, 175; Mircea Păcurariu, „Războiul de Independență și românii transilvăneni”, în *Biserica Ortodoxă Română*, București, an XCV, 1977, nr. 5-6, pp. 481-484; Idem, *Politica statului ungar față de Biserica românească din Transilvania în perioada dualismului (1867-1918)*, Editura Mitropoliei Ardealului, Sibiu, 1986, pp. 82-83; V. I. Șuiaga, R. Iacob, *op. cit.*, pp. 19-21, 96-97; I. Frățilă, V. Ionaș, D. Barna, V. Vânătoru (edit.), *op. cit.*, pp. 234-243; Ioachim Lazăr, „Inculpați și apărători hunedoreni în procesul Memorandului din 1892”, în *Ziridava*, Arad, an XVIII, 1993, pp. 189-194; Ion Frățilă, „Biserica și slujitorii ei în apărarea vieții social-politice a românilor hunedoreni”, în *Sargetia. Acta Musei Devensis*, Deva, an XXV, 1992-1994, pp. 379-380; Gelu Neamțu, *Momente zbuciumate din lupta românilor pentru realizarea Dacoromâniei (1848-1918)*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2005, pp. 292-296; V. Vânătoru, *op. cit.*, I, pp. 91-95, 97, 241-248; Roxana-Gabriela Nicola, *Despărțămintele Astrei în comitatele Hunedoara și Zarand (1873-1918)*, Editura Tehno-Media, Sibiu, 2009, p. 16; F. Dobrei, *op. cit.*, pp. 268-273.

¹⁹ APOD, *Chronica...*, f. 9v; E. Roșca, *op. cit.*, p. 141. A se vedea și *Calendarul Bunului Creștin* de la Sibiu pe anii 1881-1922, *passim*.

Război Mondial, de teama arestării, a luat drumul pribegiei la sud de Carpați, înrolându-se, ca preot militar, în armata română²⁰.

Cel mai longeviv preot și protopop al Dobrei a fost **Iosif Morariu**, păstor sufletesc al acestei obști vreme de aproape jumătate de secol. S-a născut în anul 1865, în localitatea Feldioara (jud. Brașov), într-o familie preotească. A urmat cursurile Gimnaziului superior românesc din Brașov și pe cele ale Institutului teologic-pedagogic arhidiecezan din Sibiu (1884-1887), ajungând dascăl la „școala tractuală” din Dobra (1887-1890), păstor sufletesc în parohiile Cuvin (1890-1898) și Dobra (1898-1940), respectiv protopop al Dobrei (1898-1940); în paralel, a administrat și protopopiatele vacante ale Iliei (1902; 1918-1919) și Devei (1908-1909; 1931-1938). Inițiator și coautor al *Chronicii bisericei din Dobra*, în răstimpul păstoririi sale s-a dovedit a fi un „activ și însuflețit susținător al școlilor confesionale, un bun organizator al Despărțământului «ASTRA» din Dobra, cu cercuri culturale la sate, în care s-au înființat biblioteci, s-au ținut conferințe și șezători”; documentele vremii semnalează, de altfel, multe dintre inițiativele sale cultural-educative și economico-agrar, în calitate de director al comitetului local al „Asociațiunii transilvane” amintite. Tot lui i se datorează și înființarea unui „cor al plugarilor și al meseriașilor” din Dobra (în 1887, reorganizat în 1898), a filialei „Caritatea” a „Reuniunii Femeilor Ortodoxe Române” din Dobra (în 1922), a filialelor locale ale „Societății Tinerimei Ortodoxe «Sfântul Gheorghe»” și ale „Oastei Domnului” (ambele în 1929), respectiv a secției „Frăției Ortodoxe Române” a Protopopiatului Dobra (în 1933). În plan gospodăresc, amintim coordonarea lucrărilor de renovare a bisericii din Dobra în anii 1924-1925 și înzestrarea acestuia, prin donațiile credincioșilor, cu toate cele necesare săvârșirii cultului. Pe linie național-politică a fost un „aprig luptător pentru libertatea națională și dreptatea socială, remarcându-se ca unul din principalii făuritori ai biruinței românești în istorica alegere de deputați din 1903, la Dobra [...]. În anul 1918 a fost sufletul organizatoric al înființării consiliilor și gărzilor naționale, cât și a tuturor lucrărilor în cercul electoral al Dobrei, în legătură cu Adunarea Națională de la Alba Iulia”, la care a participat ca membru de drept, votând,

²⁰ Arhiva Parohiei Ortodoxe Dobra, *Chronica bisericei din Dobra* (ms. dact.), Dobra, 1900-2020, f. 10; Eusebiu Roșca, *Monografia Institutului pedagogico-teologic „Andreianu” al Arhidiecezei Ortodoxe Române din Transilvania*, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1911, p. 154; Dorin Ovidiu Dan, *Lancrăm. Vespnicia s-a născut la sat*, Editura Altip, Alba Iulia, 2000, p. 15; Ioana Rustoiu, „Preoții Protopopiatului Ortodox Sebeș, din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, consemnați în trei rapoarte anuale”, în *Studia Universitas Cibiniensis*, series *Historica*, Sibiu, an II, 2005, p. 195; Dacian Gane, *Parohia Ortodoxă Lancrăm* (ms. dact.), Lancrăm, 2016, p. 2; Valeria Soroștineanu, „Protopopiatul Miercurea. «O anchetă» în anul 1915”, în *Astra Sabesiensis*, Sebeș, an III, 2017, p. 30; Cosmin Cosmuța, Andreea Dăncilă-Ineoan, Emanuil Ineoan, Bogdan Ivanov, *Prezențe clericale transilvănene la Marea Unire de la Alba Iulia (1 Decembrie 1918)*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2018, p. 499; Dragoș Ursu, Tudor Roșu, *Dicționarul personalităților Unirii. Delegații Adunării Naționale de la Alba Iulia*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2019, p. 566.

alături de ceilalți reprezentanți dobreni, unirea Transilvaniei cu „Patria Mamă”. Amintim și faptul că în perioada interbelică a făcut parte, ca senator, din primul Parlament al României Mari. A păstorit în Dobra, în calitate de preot-paroh, între 20 noiembrie 1898 și 31 decembrie 1940. A trecut în veșnicia cea cerească la 16 aprilie 1948; „în ziua de 18 aprilie, când s-a făcut slujba înmormântării, toată regiunea a fost în coloana mortuară, care era așa de mare încât, în rânduri de câte 6, era din piață până în Gura Dobra”. Își doarme somnul de veci, alături de soția sa Olimpia (1871-1944), într-un mormânt amenajat la intrarea în cimitirul central din Dobra²¹.

I-a urmat, în calitate atât de administrator parohial, cât și protopopesc, preotul **Ioan Rafiroiu**, născut în Araci (jud. Covasna), în anul 1882. A absolvit Gimnaziul superior românesc „Andrei Șaguna” din Brașov (1894-1902) și Institutul teologic-pedagogic arhidiecezan din Sibiu (1902-1905), slujind, ca preot-paroh, în parohiile covăsnene Cernatu de Jos (1905-1913) și Poiana Sărată (1913-1916, 1921-1940); în cea din urmă a coordonat lucrările de construcție a unui lăcaș de cult impunător, cunoscut ca „Biserica Neamului” (1922-1930). În paralel, a îndeplinit și funcția de protopop al Oituzului (1926-1940). Înrolat ca preot-militar voluntar în Armata Română în timpul Primului Război Mondial (1916-1919), fiind decorat ca atare cu medaliile „Coroana României cu spade”, „Crucea comemorativă «Ferdinand» cu spade” și „Gradația de Război”, și-a slujit apoi semenii în calitate de preot-confesor la spitalul „Beldiman” din Bârlad (1919-1920) și de preot-misionar în Chișinău (1920-1921). Revenit în parohie, în toamna anului 1940 a fost maltratat, umilit și apoi expulzat de către autoritățile horthyste, găsindu-și refugiul în Dobra, unde i s-a făcut instalarea la 1 ianuarie 1941; la finele aceluiași an, bolnav fiind, își îndrepta însă pașii spre Săcele (jud. Brașov); în mod oficial a fost pensionat abia în anul 1943. Retras apoi în satul natal, a trecut în veșnicia lui Dumnezeu la 21 februarie 1948²².

Până la numirea unui alt păstor sufletesc, administrarea parohiei a revenit fostului paroh **Iosif Morariu**, la acea dată preot pensionar, cel care a vegheat

²¹ APOD, *Chronica...*, f. 4-7v, 10, 11v, 27, 28-v, 36v; E. Roșca, *op. cit.*, p. 158; V. I. Șuiaga, R. Iacob, *op. cit.*, pp. 63, 98-99; Victor I. Șuiaga, *Hunedoreni la Marea Unire. 1 Decembrie 1918*, Editura Călușuza, Deva, 1993, pp. 62-63; V. Vânătoru, *op. cit.*, I, pp. 99-102; R. G. Nicola, *op. cit.*, p. 22; C. Cosmuța, A. Dăncilă-Ineoan, Em. Ineoan, B. Ivanov, *op. cit.*, pp. 447-449; Florin Dobrei, „În slujba lui Dumnezeu și a neamului – protopopul Iosif Morariu al Dobrei (1865-1948)”, în Nicolae Chifăr, Aurel Pavel (coord.), *Teologi ardeleni și Marea Unire*, Editura Andreiana, Sibiu, 2019, pp. 96-115.

²² APOD, *Chronica...*, f. 28; E. Roșca, *op. cit.*, p. 165; V. I. Șuiaga, R. Iacob, *op. cit.*, pp. 99-100; V. Vânătoru, *op. cit.*, II, p. 213; Erich-Mihail Broanăr, Ioan Lăcătușu, Sebastian Pârvu, „Păstori sufletești ai Sfințelor Altare din Eparhia Covasnei și Harghitei” (XXIII), în *Mesagerul de Covasna*, Sfântu Gheorghe, nr. 130 din 10 mai 2019. A se vedea și: <https://zh-cn.facebook.com/518015545047264/posts/protopopul-ioan-rafiroiu-1882-1948de-a-lungul-timpului-comuna-araci-a-dat-judetului/532397443609074/> (accesat la 11 aprilie 2020).

din nou la propășirea duhovnicească a obștii încredințate din decembrie 1941 și până în februarie 1944²³.

Din 15 februarie 1944, când a fost instalat întâi ca administrator, respectiv din 26 iunie același an, când a fost ales paroh, și până la 31 octombrie 1949, păstor sufletesc al Dobrei – deopotrivă și protopop – a fost **Alexandru Florea**, născut la 6 aprilie 1906 în satul zărăndean Cărăstău, absolvent al Gimnaziului inferior din Brad, al Școlii Normale din Deva și al Academiei Teologice „Andreiane” din Sibiu (1924-1928), fost învățător în satul Rișculița (1922-1923), apoi preot-paroh în parohia brașoveană Vlădeni (1928-1944); în acea perioadă întocmește *Monografia comunei Vlădeni*, precum și numeroase articole publicate în „Gazeta Transilvaniei”, „Telegraful Român”, „Lumina Satelor” etc. La Dobra, dincolo de activitatea pastoral-misionară și administrativ-gospodărească desfășurată, a elaborat o *Monografie a Protopopiatului Dobra*, o *Hartă geografică și statistică a Protopopiatului Dobra* și o *Hartă șematică a protopopiatelor județului Hunedoara*, neidentificate însă. Plecat de pe meleagurile hunedorene în toamna anului 1949, a slujit întâi la catedrala „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil” din municipiul Mediaș (1949-1954), apoi la biserica „Înălțarea Domnului” din aceeași localitate (1954-1977), fiind ridicat în 1969, prin hirotésie, la rangul onorific de „iconom stavrofor”. S-a strămutat în veșnicia lui Dumnezeu în anul 1987, fiind înmormântat în Mediaș²⁴.

Rămasă din nou vacantă, parohia este administrată, de la 1 noiembrie 1949 și până la 28 februarie 1950, de preotul **Remus Haneș** din Lăpușnic, născut la 11 martie 1906 în Hărtăgani, absolvent al Liceului „Avram Iancu” din Brad (1919-1928) și al Academiei Teologice „Andreiane” din Sibiu (1928-1932); a păstorit în parohiile hunedorene Fintoag (1933-1942) și Lăpușnic (1942-1976)²⁵.

Timp de două decenii, la cârma duhovnicească a obștii parohiale a Dobrei s-a aflat apoi preotul pătimitor în temnițele comuniste **Alexandru Micu**. Născut la 15 aprilie 1907 în Corbasca (jud. Galați), absolvent al Seminarului teologic „Sfântul Andrei” din Galați (1919-1927) și al Facultății de Teologie Ortodoxă din București (1930-1934), apoi preot-paroh în Tecuci (1935-1949), a fost anchetat și privat de libertate, sub acuza de aderare la „Mișcarea Legionară”, în mai multe rânduri și sub regimuri politice diferite: între lunile mai și decembrie ale anului 1938 (arestat, anchetat și trimis în lagărele de muncă de la Miercurea Ciuc și Sadaclia), în iulie 1942 (anchetat, în stare de arest, la Galați), în anii 1948-1949 (anchetat la Galați, eliberat la 29 aprilie 1949) și 1953-1956 (arestat la 20 august 1953, sub acuza de „fost șef al organizației

²³ APOD, *Chronica...*, f. 27-28v.

²⁴ APOD, *Chronica...*, f. 29-30, 38v, 39v; V. I. Șuiaga, R. Iacob, *op. cit.*, pp. 103-104; Achim Sărășan, *Mediaș. De la Media Colonia până astăzi*, Editura Crisserv, Mediaș, 2018, p. 183.

²⁵ APOD, *Chronica...*, f. 39v-40v; Victor I. Șuiaga, *Satul Lăpușnic – Dobra, jud. Hunedoara. Contribuții monografice* (ms. dact. cu adnotări de pr. Remus Haneș), Deva, 1973, pp. 39-40.

judetene legionare Tecuci în 1937”, fiind trimis, prin Decizia nr. 625 din 20 octombrie 1953, într-o colonie de muncă pe o perioadă de 60 luni); a trecut prin penitenciarele din Pitești și Deva, stabilindu-i-se apoi domiciliul obligatoriu în localitățile brăilene Brateșu și Zagna (restricțiile domiciliare îi sunt ridicate abia la 20 iunie 1956). La Dobra a păstorit între 1 martie 1950 (a fost instalat oficial la 25 martie) și 20 august 1953, respectiv între 7 iulie 1956 (a fost reîncadrat oficial doar la 15 septembrie) și 31 august 1970; în timpul păstoririi sale s-a reușit renovarea interiorului bisericii (1965) și construcția actualei case parohiale (1950-1951; 1956-1959). După pensionare, alți trei ani a slujit la cerere, ca preot „îmbisericit”, la „biserica bulgărească” din Brăila. A trecut în veșnicia lui Dumnezeu la 17 martie 1973, măcinat de o ciroză galopantă (cauzată de loviturile din zona ficatului încasate în timpul anchetelor), în Brăila²⁶.

Din august 1953 și până în iulie 1956, anume pe perioada detenției și a domiciliului forțat impus de către autoritățile comuniste lui Alexandru Micu, administrator parohial a fost preotul pensionar **Aurelian Oprean**, născut în Dobra, în 1881, absolvent al Institutului teologic-pedagogic arhiepiscopesc din Sibiu (1900-1904), fost „catihet la Școala primară și la Școala de Arte și Meserii – apoi Liceul-Gimnaz[iu] unificat din Dobra – timp de 22 de ani, din 24 ani cât a ținut catihizația în școli” (1926-1948), apoi păstor sufletească în Mihăiești (1904-1950), iar după pensionare, slujitor în filia Abucea a nou-înființatei – pe atunci – parohii Stretea. Protopop onorific, a trecut în veșnicia lui Dumnezeu în anul 1965, fiind înmormântat în cimitirul central din Dobra²⁷.

La 1 septembrie 1970 a fost numit paroh în Dobra, prin transferarea din parohia Baștea, unde slujise „timp de 25 ani și 4 luni”, preotul **Simion Ganța**; născut în anul 1916 în localitatea Nicolaevca din fostul județ Orhei, absolvent al Facultății de Teologie din Cernăuți, va fi păstorit întâi în Basarabia, iar după ocuparea acesteia de către armata sovietică a fost reîncadrat în parohia Baștea, cu filiile Coșești, Holdea și Ohaba (1945-1970). În Dobra a păstorit până la 31 octombrie 1978, când i s-a aprobat – la cerere – ieșirea la pensie; s-a stabilit la Brașov, la fiica sa, unde a și trecut la cele veșnice. Pentru întreaga sa activitate – în Dobra, de numele său se leagă îndeosebi coordonarea lucrărilor de renovare

²⁶ APOD, *Chronica...*, f. 39v-40, 53-55, 61, 65-v, 69v; Adrian Nicolae Petcu, *Preoți hunedoreni pătimitori în temnițele comuniste*, Editura Argonaut / Editura Episcopiei Devei și Hunedoarei, Cluj-Napoca / Deva, 2016, pp. 79-81; Florin Dobrei, „Jertfă, mărturisire și pătimire – preotul Alexandru Micu din Dobra (jud. Hunedoara)”, în Casian Rușet (coord.), *Jertfă și mărturisire*, Editura Presa Universitară Clujeană / Editura Episcopiei Caransebeșului, Cluj-Napoca / Caransebeș, 2017, pp. 547-568.

²⁷ APOD, *Chronica...*, f. 53, 54v-55; *Calendarul Bunului Creștin pe anul comun de la Hristos 1949*, Sibiu, 1948, p. 69.

exterioară a bisericii (1972-1973) – a fost distins, în anul 1978, cu rangul bisericesc onorific de „iconom stavrofor”²⁸.

Vreme de trei decenii și jumătate, preot-paroh în Dobra a fost părintele **Dumitru Popa**, născut la 3 martie 1948 în satul Vorța. Absolvent al Institutului teologic de grad universitar din Sibiu (1968-1972), a fost hirotonit diacon la 24 octombrie 1971, iar preot la 26 octombrie, în același an, păstorind întâi în parohia Vorța, cu filiile Certeju de Jos și Coaja (1971-1978), iar din 1 noiembrie 1978 (instalarea s-a făcut la 5 noiembrie 1978) și până la 30 noiembrie 2012, în parohia Dobra; de-a lungul celor peste patru decenii de slujire a administrat, pe perioada vacanțării acestora, și parohiile Bacea, cu filiile Cuieș și Ulieș (1976-1977), Visca, cu filiile Dumești și Valea Poienii (1976-1978), Furcșoara, cu filiile Bărăștii Iliei, Căbești și Gialacuta (1977-1978), respectiv Stretea, cu filiile Abucea și Făgețel (1978-1979)²⁹. Din 21 noiembrie 2012 – instalarea s-a făcut la 1 decembrie, în același an – și până în prezent, preot-paroh este părintele **Emanuel Inișca**, născut în Dobra la 4 mai 1983, absolvent al Seminarului teologic-liceal „Episcop Ioan Popasu” din Caransebeș (1997-2002) și al Facultății de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea” din Arad (2002-2006), anterior păstor sufletește în parohia Glodghilești (2004-2012) cu filiile Brădățel și Petrești, hirotonit diacon la 28 noiembrie 2004, iar preot în 5 decembrie, același an, de actualul arhiepiscop Timotei Sevcicu al Aradului, pe atunci arhipăstor și al preoților și al credincioșilor hunedoreni³⁰.

Toți acești păstori sufletești amintiți au slujit în actuala biserică, închinată praznicului „Pogorării Duhului Sfânt”, un edificiu ecleziastic plan dreptunghiular de mari dimensiuni, cu un altar heptagonal nedecroșat, consolidat și sprijinit pe patru contraforți, o navă cu două absidiole laterale înguste și un impunător turn-clopotniță etajat, ridicat deasupra intrării apusene; altă intrare, precedată de un pridvor deschis, se găsește pe latura sudică. Biserica a fost construită în anul 1815, cu sprijinul financiar al „Corporației Grănicerești” și prin implicarea directă a câtorva fruntași dobreni, precum Iosif Olariu, Iosif Crainic, Toma Naghi, Gheorghe Herbai și Teodor Nemeș, amintiți pe filele unor cărți vechi de cult³¹ și în pisania exterioară româno-chirilică: „Aciastă s[fântă] b[iserică] s-au răd[i]cat întru mărirea S[fintei] Troițe [cu] hramu[l] Pogorări[i] D[uhului] S[fânt] în nemeșu[l] și preveleg[h]iatu[l] oraș Dobra prin cheltuiala comunitașulu[i] a legi[i] neunite, sub stăpânia În[ălțatului] Împărat Franțisc I-lea, ep[iscop] Vasilie Moga, prot[opop] Iosif Nemeș, c[on]titori Iosif Ola[riu], Iosif Cra[i]n[i]c, Toma Nag[h]i, Gheo[r]gh[e] He[r]ba[i], 1815”³².

²⁸ APOD, *Chronica...*, f. 65v, 75-v; [Redacția], „Hirotesii”, în *Mitropolia Banatului*, Timișoara, an XXVIII, 1979, nr. 1-3, p. 198.

²⁹ APOD, *Chronica...*, f. 75v, 84v.

³⁰ *Ibidem*, f. 85-v.

³¹ N. Iorga, *op. cit.*, pp. 90-91.

³² Florin Dobrei, *Bisericile ortodoxe hunedorene*, Editura Eftimie Murgu, Reșița, 2011, p. 288.

Lăcașul de închinare, menționat în conscripția din anii 1829-1831³³, fusese jefuit sălbatic de către insurgenții maghiari în timpul Revoluției de la 1848-1849, pagubă estimată la circa 1.000 de florini³⁴. De asemenea, a fost afectat de două mari incendii, anume în 1833 și 1874, când „au ars și biserica, dar clopotul cel mare a scăpat din amândouă”³⁵; în plus, „la 2 mai 1961, oara 1.30, după-masă, au treznit în sf[ânta] biserică”³⁶. Dintre renovări, cunoscute ne sunt cele din anii 1924, 1965, 1972-1973, 1980-1982 și 2016³⁷.

O primă încercare de împodobire iconografică a lăcașului de cult este consemnată în anul 1869, când „s-a zugrăvit biserica și, în parte, s-a împodobit cu pictură bisericească prin pictorul Gerdanovits din Lugoj, care a pictat și cele mai multe icoane”³⁸; alte medalioane au fost executate în 1924 de pictorul Antoniu Steff din Hondol³⁹. Zestrea murală actuală aparține anilor 1987-1989, dată la care s-a recurs la împodobirea iconografică de ansamblu a suprafeței interioare a pereților, sarcină dusă la bun sfârșit de Cristian Corneanu din Hârșova (jud. Constanța); textul pisaniei din naos glăsuiește: „Cu voia Tatălui, cu ajutorul Fiului și cu împreună-lucrarea Sfântului Duh, acest sfânt lăcaș de închinare, cu hramul «Pogorârea Duhului Sfânt», s-a împodobit cu pictură din nou, tehnica «în fresco» pentru pereți și tempera grasă pentru icoanele tâmplei, de către pictorul bisericesc Cristian Corneanu din Hârșova, în anul Domnului 1987, când în fruntea Episcopiei Aradului se afla P[rea] S[fințitul] Ep[iscop] Timotei, protopop al Devei fiind P[rea] C[ucernicul] Părinte Hotăran Alexandru, preot-paroh P[rea] C[ucernicul] Părinte Dumitru Popa, epitropi Abrudean Nicolae și Hnatiuc Gheorghe. Întreaga lucrare s-a realizat prin osteneala Consiliului Parohial și contribuția tuturor bunilor credincioși, izvorâte dintr-o curată și statornică dragoste față de Ortodoxia românească”. Astfel înfrumusețată, biserica a fost resfințită la 28 octombrie 1990, de către actualul arhiepiscop Timotei Sevcicu al Aradului, pe atunci întâistătător și al preoților și al credincioșilor din părțile Hunedoarei⁴⁰; târnosirea propriu-zisă avusese loc la 14 noiembrie 1965⁴¹.

În ceea ce privește locuințele păstorilor sufletești de ieri și de azi, cea dintâi casă parohială este amintită în anul 1733⁴². După două decenii, anume cu

³³ B. Crăciun, I. Bolovan (edit.), *op. cit.*, p. 30.

³⁴ Dumitru Suciu, *Soldați fără uniformă ai landsturmului românesc și starea protopopiatelor ortodoxe din Transilvania după Războiul Național din 1848-1849*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2011, p. 135.

³⁵ APOD, *Chronica...*, f. 3.

³⁶ Însemnare făcută pe filele unui *Evologhiu* interbelic (pagina de gardă nu ni s-a păstrat).

³⁷ APOD, *Chronica...*, f. 22v-24v, 63v-64v, 69, 76-v, 90v-91.

³⁸ APOD, *Chronica...*, f. 9-v.

³⁹ *Ibidem*, f. 24-v.

⁴⁰ *Ibidem*, f. 79.

⁴¹ *Ibidem*, f. 64v-65.

⁴² Augustin Bunea, *Din istoria românilor. Episcopul Ioan Inocențiu Klein (1728-1751)*, ed. a II-a (ed. îngrij. de Ioan Chindriș și Niculina Iacob), Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2012, p. 350.

prilejul efectuării conscripției ordonate de generalul austriac Niccolaus Adolf von Buccow în 1761-1762, sunt menționate nu mai puțin de cinci case parohiale⁴³, reflexie, cu siguranță, și a convulsiilor confesionale ale vremii; au dispărut, într-un pustiitor incendiu, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea: „Parohia Dobra nu a mai avut casă parohială din anul 1874, când, în urma unui foc mare, ce a mistuit jumătate din orașul Dobra, a ars biserica (acoperișul și turnul în care era ceasul), precum și casele parohiale, cu toată arhiva parohiei și a protopopiatului”⁴⁴. Drept urmare, în următoarele decenii, preoții au locuit fie în casele proprii⁴⁵, fie în chirie⁴⁶. Conștientizându-se această lipsă, încă din 1945 „s-a stăruit pentru realizarea desideratului parohiei: casa parohială”⁴⁷, astfel că, în anul următor, „s-a ajuns [...] să se obție casa grănicerilor din piață, nr. 9, drept casă parohială”⁴⁸; din nefericire însă, în 1949 imobilul a fost naționalizat de către autoritățile comuniste și cedat Ocolului Silvic din Dobra⁴⁹. Ca atare, ridicarea unei noi case parohiale a redevenit o prioritate; sarcina a căzut pe umerii preotului Alexandru Micu, cel care a și inițiat și coordonat lucrările de construcție în perioada 1950-1951 și 1956-1959⁵⁰. Este vorba de casa parohială de astăzi, renovată între anii 2013 și 2019⁵¹.

Privitor la proprietățile funciare ale parohiei, anume terenurile arabile, fânețele și pădurile, primele informații de acest fel ne parvin pe filiera conscripțiilor bisericești unite și austriece de odinioară. Astfel, în anul 1733 apar consemnate 8 iugăre de teren arabil și 1 iugăr de fânețe⁵²; după două decenii decenii, potrivit recensământului bisericesc al generalului austriac Niccolaus Adolf von Buccow din anii 1761-1762, parohia mai deținea doar 5,5 iugăre de teren arabil și 1 iugăr de fânețe⁵³. Făcând apoi un arc peste timp, „pe vremea păstoririi protopopului Nic[olau] de Crainic s-au dat în folosința parochului așa-numitele «curechiști» (150 părțile), un complex cam de 8 iugăre, în locul birului (adăului) parochial, care să da până atunci în bucate (o

⁴³ Virgil Ciobanu, „Statistica românilor ardeleni din anii 1760-1762”, în *Anuarul Institutului de Istorie Națională*, Cluj, an III, 1926, p. 654.

⁴⁴ APOD, *Chronica...*, f. 61v.

⁴⁵ În anul 1976, preotul-paroh Simion Ganța consemna faptul că „s-a demolat casa din partea de răsărit a casei parohiale [actuale n.n.], și anume fostul local de Primărie, care odinioară fusese propria locuință a regretatului protopop Romulus de Crainic”. Cf. *Ibidem*, f. 73.

⁴⁶ În 1960, și preotul Alexandru Micu însemna cu bucurie, pe filele aceleiași cronici parohiale dobrene, că „s-a mutat în casa parohială din locuința de la Grădinița de copii, unde a locuit cu familia aproape zece ani”. Cf. *Ibidem*, f. 61v.

⁴⁷ *Ibidem*, f. 32v.

⁴⁸ *Ibidem*, f. 35.

⁴⁹ *Ibidem*, f. 41-v.

⁵⁰ *Ibidem*, f. 41v, 42v-43v, 46v-47, 53v, 61v.

⁵¹ *Ibidem*, f. 87, 89-v, 91v, 94.

⁵² A. Bunea, *op. cit.*, p. 350.

⁵³ V. Ciobanu, *op. cit.*, p. 654.

măsură și jumătate de cucuruz sfărâmat sau 3 măsuri a 22 cupe cu ciocălăi)”⁵⁴. În 1939, parohia deținea „3 iug[ăre] și 32 st[ânjeni] p[ătrați] și 6 iug[ăre] și 63 st[ânjeni] p[ătrați] pădure dobândită la comasația din 1905”, precum și „835 st[ânjeni] p[ătrați] arător”⁵⁵. Anii 1948-1949 au fost însă martorii preluării abuzive și ilegale a unor loturi de pământ din proprietatea parohiei atât de către Sfatul Popular Dobra, cât și de către unii localnici⁵⁶; abia în 1991 s-au „primit 5 ha de pământ arabil prin legea reîmproprietăririi, pământ folosit de grădina de legume a C. A. P. Dobra”⁵⁷.

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, parohiile ardelene au fost supuse unei prime categorisirii administrative, în funcție de numărul de credincioși care le compuneau, respectiv de exigențele pastoral-misionare și de greutatea financiară cu care se confruntau preoții acestora; ținându-se cont de aceste aspecte, parohia Dobra a fost încadrată, prin prisma numărului mare de credincioși și a găzduirii centrului de reședință al protopopiatului omonim, în categoria parohiilor de grad I⁵⁸, statut păstrat – fără întreruperi – până în prezent. De-a lungul vremii, filii ale parohiei Dobra au fost localitățile Abucea (de prin secolul al XVIII-lea sau – poate – chiar anterior și până în 1949) și Stretea (de prin secolul al XVIII-lea sau chiar anterior și până la mijlocul secolului următor, respectiv în perioada anilor 1893-1951), precum și părțile de sat actuale Bălșești și Gura Dobrii, consemnate împreună până în 1930, ca o unitate administrativ-bisericească distinctă.

La nivel jurisdicțional, parohia Dobra, prin prisma protopopiatelor din care, de-a lungul vremii, a făcut parte (în secolul al XVII-lea din protopopiatul Ilia, după 1701 și până în 1950 din protopopiatul Dobra, iar din 1951 și până în prezent din protopopiatul Deva), s-a găsit, din perioada medievală și până la mijlocul secolului al XX-lea, sub oblăduirea administrativ-canonică a arhidiecezei ortodoxe ardelene, cu reședințe alternative la mănăstirile Râmeț și Prislop ori în localitățile Hunedoara, Feleac, Lancrăm, Geoagiu de Sus, Bălgrad (Alba Iulia), Rășinari și Sibiu, iar din 1 aprilie 1949 și până în urmă cu aproximativ un deceniu, sub cea a Episcopiei Aradului, Ienopolei și Hălmagiului, parte componentă a Mitropoliei Banatului; în anul 2009, protopopiatele și parohiile hunedorene au trecut sub jurisdicția nou-înființatei Episcopii a Devei și a Hunedoarei – parte componentă a Mitropoliei Banatului (2009-2012), apoi a Mitropoliei Ardealului (din 2012) –, cârmuită duhovnicește de Preasfințitul Părinte Episcop Gurie Georgiu⁵⁹.

⁵⁴ APOD, *Chronica...*, f. 9v.

⁵⁵ SJHAN, fond *Primăria Comunei Dobra*, dos. 1/1939, f. 180; V. Vânătoru, *op. cit.*, I, p. 96.

⁵⁶ APOD, *Chronica...*, f. 36.

⁵⁷ *Ibidem*, f. 80.

⁵⁸ Remus Roșca, *Lexiconul comunelor bisericesci din Archidieceasa Greco-Ortodoxă Română a Transilvaniei, întocmit pentru trebuințele oficiale*, Tiparul Archidieceșan, Sibiu, 1894, p. 15.

⁵⁹ Florin Dobrei, *Slujire și mărturisire. Episcopia Devei și a Hunedoarei la zece ani de la înființare*, Editura Episcopiei Devei și Hunedoarei, Deva, 2019, p. 77.

În fine, așa cum s-a amintit, din primul deceniu al secolului al XVIII-lea și până la 31 decembrie 1950, localitatea Dobra a găzduit și sediul unui protopopiat românesc, înglobând și parohii și filii de la nord de râul Mureș, în fruntea căruia s-au aflat, îndeobște, aceiași păstori sufletești care au cărmuit și parohia dobreană; redăm, prin urmare, șirul protopopilor dobreni din secolele XIX-XX, cu indicarea perioadei în care aceștia s-au aflat în fruntea „tractului protopresbiterial” amintit: Iosif Nemeș (viceprotopop: 1787-c.1793; protopop: c.1793-c.1835), Nicolae Crainic (c.1835-1869), adm. Ioan Ganea din Roșcani (1869), adm. Ioan Papiu din Deva (1869-1884), Romul Crainic (1884-1894), adm. Ioan Sârbu din Roșcani (1894), adm. Avram S. Păcurariu din Dobra (1894-1898), Iosif Morariu (1898-1940), adm. Ioan Rafiroiu din Dobra (1941), adm. Adam Lăzărescu din Zam (1941-1944), Alexandru Florea (1944-1949) și adm. Virgil Josan din Rădulești (1949-1950)⁶⁰.

În ceea ce privește efemera parohie greco-catolică, reînjghebată la cumpăna secolelor XIX-XX (cea veche a fost surprinsă în paginile studiului anterior), aceasta a fost rezultatul unor convulsii de o cu totul altă natură decât cea confesională, ivite în sânul comunității la nivelul anilor 1896-1902. Cu alte cuvinte, în 1894 s-au ivit trei candidați la ocuparea postului parohial și protoprezbiterial al Dobrei, rămas vacant în urma trecerii în veșnicia lui Dumnezeu a marelui luptător pentru drepturile românilor ardeleni, preotul și protopopul Romul Crainic; era vorba de preoții Avram S. Păcurariu (fost preot-paroh în Lancrăm, desemnat de către Centrul Arhidiecezan de la Sibiu ca administrator provizoriu al scaunului protopopesesc, susținut atât de mitropolitul Miron Romanul și de ruda sa, protopopul Avram P. Păcurariu din Ilia, cât și de autoritățile locale), Gherasim Sârbu (profesor la Institutul teologic-pedagogic diecezan din Caransebeș, propus de fratele său, preotul Ioan Sârbu din Roșcani, fost administrator al parohiei Dobra, și având susținerea episcopului Nicolae Popea al Caransebeșului) și Iosif Moraru (fost dascăl și director al școlii din Dobra, pe atunci preot în Cuvin). Nemulțumiți de sprijinul acordat de către autoritățile bisericești și civile administratorului în funcție, Avram S. Păcurariu, în anul 1896 susținătorii profesorului Gherasim Sârbu, ca un act de frondă, au cerut primirea lor sub oblăduirea canonică a Diecezei Greco-Catolice a Lugojului. Instalat paroh în 1898, preotul Iosif Morariu (1898-1940; 1941-1944) a reușit însă, în anii următori, readucerea la sânul Ortodoxiei a tuturor celor vremelnici înstrăinați din punct de vedere confesional, procedură îngreunată de legislația vremii și de intervenția forurilor diriguitoare unite lugojene⁶¹; dar riscurile unei noi dezbinări, pe fondul unor tensiuni ivite în „tractul protoprezbiterial” învecinat al Iliei, persistau, dovadă faptul că, în anul 1902, protopopul amintit, cel care luptase „de 4 ani pentru vindecarea ranei

⁶⁰ APOD, *Chronica...*, passim.

⁶¹ *Ibidem*, f. 4-7v.

în Dobra”, înfățișa Centrului arhiepiscopalian de la Sibiu „temerea că, prin eventuala numire a lui Avram S. Păcurariu de protoprezbiter în Ilia, se ivește plaga prozelitismului acolo și se reîntoarce și [se] întărește în Dobra”⁶².

În fapt, „dizidențele” de acest fel par să fi fost destul de frecvente în epocă, fiind încurajate, în mod fățiș, de către partea unită. Potrivit secretarului consistorial Elie Miron Cristea, viitorul patriarh al Bisericii Ortodoxe Române (1925-1939), în cursul anilor 1897-1898, dincolo de Mureș, „la Câmpuri-Surduc, [uniților] le-a fost succes ca să câștige toată comuna, unde noi edificam o biserică nouă, frumoasă. Comune politice două formau o parohie și biserica nouă s-a pus mai aproape de una [de cea din Câmpuri-Surduc n.n.]; iar ceilalți [din Câmpuri de Sus n.n.] erau nemulțumiți, deși arhitectul [Bacso Gèza din Făget, jud. Timiș n.n.] recomandase locul de zidire ca sigur și mai la vedere. Nemulțumirea o exploatează un teolog unit, scriitor la notarul altcui ortodox. Îi îndeamnă să nu dea nimic din repartitie – parohiile ortodoxe repartizau cheltuielile, împreunate cu zidirea de biserici și școli confesionale ortodoxe, pe credincioși, carii plăteau în raport cu averea ce posedau, [pe când] uniților li se zideau bisericile din fondurile Guvernului de la Budapesta – căci le va face Lugoșul biserică. Desbinarea a avut succes, căci, deși trecerile nu s-au făcut în regulă, totuși poporul declarase comisarului nostru, asesor-protopresbiter Nicolau Ivan [viitor episcop al Vadului, al Feleacului și al Clujului (1921-1936) n.n.], că se ține de «Sfânta Unire». Așa i-a învățat să zică teologul unit [...]. Pericolul există în părțile acelea, unde e Dieceza Lugoșului, căci, precum mi-a povestit Prea Sfințitul de la Arad, Ioan Mețianu, din Lugoj se cere de la subalterni prozelitism de la tot natul. Episcopul unit al Lugoșului, Dr. Demetriu Radu [(1897-1903) n.n.], a chemat pe toți protopopii la sine după instalare și a pretins de la ei să lucreze pentru a câștiga, de la noi [ortodocși n.n.], suflute. Asta i-a spus-o Părintelui Episcop Mețianu chiar un protopop unit, care a fost de față, adăugând: «Închipuiți-vă! Să ne facem noi acum de ură cu frații noștri!»⁶³. Convulsii confesionale similare s-au înregistrat la scurtă vreme, anume în perioada anilor 1912-1917, și în Gothatea, unde, pe fondul izbucnirii unor neînțelegeri între credincioși și preotul-paroh Miron Oprean (1901-1923), câteva familii au solicitat primirea lor sub oblăduirea canonică a Diecezei Greco-Catolice a Lugoșului⁶⁴.

⁶² V. Vânătoru, *op. cit.*, I, pp. 100-102.

⁶³ Gheorghe Cotoșman, *Contribuții la istoria vieții românești din Transilvania la finea veacului al XIX-lea. Însemnări inedite ale Preafericitului Patriarh Miron*, Tiparul Diecezan, Caransebeș, 1940, pp. 34-35.

⁶⁴ † Macarie Drăgoi, *Ortodocși și greco-catolici în Transilvania (1867-1916). Convergențe și divergențe*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2011, pp. 164-178; Idem, *Ortodocși și greco-catolici în Transilvania (1867-1916). Contribuții documentare I/2. Schimbarea identității confesionale. Cazurile Rogoz și Gothatea*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2013, pp. 165-392.

Așadar, la Dobra, „în anul 1898, în urma trecerei la unire a vreo 300 de suflete, din nou s-a înființat parohie gr[eco-]catolică în această comună”, pusă sub oblăduirea canonică a Diecezei Lugojului și socotită a fi urmașa acelei parohii unite din secolul al XVIII-lea. Existența sa a fost însă efemeră, nereușindu-se nici măcar ridicarea unui modest lăcaș de cult, ci, „pe baza concesiunii primite de la Ordinariatul Rom[ano-]Cat[olic] transilvan din Alba Iulia”⁶⁵, „Sfânta Liturghie și alte funcțiuni sacre se pot celebra de către preotul greco-catolic dispus în biserica romano-catolică”⁶⁶. Cu alte cuvinte, „în dumineci aveau serviciu uniții de la 7½-10, iar rom[ano-]cath[olicii] de la 10-12 oare. Sărbătorile nu coincideau”⁶⁷.

Casa parohială și „eclezia parohială” lipseau și ele⁶⁸, iar cei 15 „prunci frecventează școala de stat și cea gr[eco-]ort[odoxă]”. Cantor era, în anul 1903, Ioan Nistor, iar curator (epitrop), Adam Leșnican⁶⁹. În ceea ce privește evoluția numerică a obștii, dacă în anul 1898 aceasta însuma ca la „vreo 300 de suflete”⁷⁰, în 1903 numărul credincioșilor se redusese la 106⁷¹, iar în anul 1940, la doar 52⁷². Filii ale parohiei greco-catolice Dobra, cu un număr restrâns de credincioși, erau socotite localitățile Gurasada, Ilia, Lăpușnic și Gothatea⁷³.

Cel dintâi cleric greco-catolic a fost *Ioan Țucu*, administrator al nou-înființatei parohii vreme de mai multe luni la cumpăna anilor 1897-1898, „un transfug de la ortodocși, om deștept, cântăreț bun, predicator distins și mare ceremonier, plin de zel”⁷⁴; născut în 1862, fusese hirotonit în anul 1893, funcționând apoi ca și „cancelist și actuar” în cancelaria diecezană lugojeană (1893-1894), respectiv în calitate de „cooperator” în parohia timișană Visag (1894-1896) și la catedrala episcopală din Lugoj (după 1896)⁷⁵. I-a succedat preotul Nicolae Munteanu, născut în anul 1869. „Teolog sistematic” în

⁶⁵ Ioan Boroș, *Diecesa Lugoșului. Șematism istoric, publicat sub auspiciile Episcopului Dr. Demetriu Radu, episcop greco-catolic de Lugoj pentru jubileul de la Sânta Unire de 200 ani, de la înființarea aceleiași dieceze de 50 ani*, Tipografia Ioan Virányi, Lugoj, 1903, p. 345.

⁶⁶ Serviciul Județean Hunedoara al Arhivelor Naționale (în continuare: SJHAN), fond *Parohia Greco-Catolică Hunedoara*, dos. 1/1898, f. 73.

⁶⁷ APOD, *Chronica...*, f. 7.

⁶⁸ Cu toate acestea, în anul 1922, în contextul discuțiilor privitoare la aplicarea legii agrare, sunt amintite, alături de cele „greco-ortodoxe”, atât „beneficiul preoțesc greco-catolic”, cât și „beneficiul învățătoresc greco-catolic”. Cf. V. Vânătoru, *op. cit.*, II, pp. 67-68.

⁶⁹ I. Boroș, *op. cit.*, p. 346.

⁷⁰ *Ibidem*, pp. 345-346.

⁷¹ *Ibidem*, p. 346.

⁷² Maria Basarab, *Protopopiatul Român Unit cu Roma Greco-Catolic Hunedoara-Deva. Compendiu*, Tipografia Astra, Deva, 2013, p. 120.

⁷³ I. Boroș, *op. cit.*, p. 346; Șematismul Provinciei Mitropolitane Române-Unite de Alba-Iulia și Făgăraș, conținând datele până la 10 Octomvrie 1938, Tipografia „Gheorghe Pușcaș”, Târnăveni, 1938, p. 182; Cosmin Panțuru, *Viața bisericească a românilor din parohia ortodoxă Bejan-Mintia. Istorie, cultură, administrație parohială*, Editura Universității „Aurel Vlaicu”, Arad, 2010, p. 219.

⁷⁴ APOD, *Chronica...*, f. 6v.

⁷⁵ I. Boroș, *op. cit.*, p. 557.

Timișoara, apoi „actuar protocolist” și arhivar în cadrul cancelariei diecezane din Lugoj (1893-1898), respectiv „catehet” la Deva (1898-1902), acesta a fost hirotonit preot la 23 octombrie 1898, păstorind parohia Dobra, tot în calitate de administrator, până în 1902, an în care s-a transferat în parohia Grădiște (1902-1922) – azi Sarmizegetusa – din Țara Hațegului; în paralel, acolo a cumulat și demnitatea de administrator, iar apoi pe cea de conducător al oficiului protopopesc al Ulpiei Traiane⁷⁶. În anii care au urmat, administratori au fost preoții greco-catolici din Vețel⁷⁷.

Amintită în șematismul anilor 1903 și 1938⁷⁸, precum și în două documente din 1931 și 1940, ca făcând parte din „districtul protopopesc al Hunedoarei” (din 1931, redenumit „protopopiatul Hunedoara-Deva”), parohia a fost omisă apoi atât din *Almanahul Provinciei Mitropolitane Româno-Unite de Alba Iulia și Făgăraș* din 1942, cât și de pe o listă a parohiilor subordonate districtului protopopesc Hunedoara-Deva din 1945, semn că, în anii celui de-al Doilea Război Mondial, fie se transformase în filie, fie chiar se desființase cu totul⁷⁹. „Eclejia” parohială însă a rămas, însumând, la nivelul anului 1939, „6,63 iug[ăre] pădure, în valoare de 9.000 lei”⁸⁰.

În ceea ce privește obștea parohială romano-catolică, aceasta este consemnată, indirect, în tabelele conscripției eleziastice a episcopului unit Inochentie Micu din anul 1733, prin caracterizarea localității Dobra ca „mixtă” atât din punct de vedere etnic, cât și – se subînțelege – confesional⁸¹; de amintit și faptul că la 12 noiembrie 1784, în localitatea Făget (jud. Timiș) se găseau refugiați, de teama represaliilor țărănimii răsculate, zece nobili din Dobra, împreună cu soțiile, cu copiii, cu dregătorii, precum și cu preotul lor romano-catolic⁸². Dacă numele acestuia nu ni s-a păstrat, în schimb, lista urmașilor săi întru slujire poate fi reconstituită, pe baza protocoalelor matricole, de la începutul secolului al XIX-lea și până în perioada celui de-al Doilea Război Mondial: *Stephanus Mihályák* (1811-1815), *Antonius Bede* (1815-1823), *Ignatius Kovats* (1823-1825), *Mathias Adam* (1825), *Gregorius Iakob* (1827-1831), *Stephanus Arkosi* (1832-1835), *Alexander Zoltán* (1836-1840), *Georgius György* (1841-1850), *Francisc Bandi* (1851-1867), *Cosmas Funtak* (1867-1869), *Paulus Fazekas* (1869), *Franciscus Szöke* (1870), *Franciscus Ludwig* (1871-1872), *Adalbert Szábo* (1873-1879), *Josephus Tódor* (1879-1880), *Andreas Bálint* (1880-1882), *Ladislau Fodor* (1883-1886), *Julius Miske* (1886-1899), *Iulius Szigeti* (1899), *Ludovicus Magáth* (1900-1913), adm.

⁷⁶ I. Boroș, *op. cit.*, pp. 345, 549; M. Basarab, *op. cit.*, p. 118.

⁷⁷ M. Basarab, *op. cit.*, pp. 120, 331.

⁷⁸ I. Boroș, *op. cit.*, pp. 345-346; Șematismul..., p. 182.

⁷⁹ M. Basarab, *op. cit.*, pp. 8-9.

⁸⁰ SJHAN, fond *Primăria Comunei Dobra*, dos. 1/1939, f. 180; V. Vânătoru, *op. cit.*, I, p. 96.

⁸¹ A. Bunea, *op. cit.*, p. 350.

⁸² David Prodan, *Răscoala lui Horea*, ed. a II-a, vol. I, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1984, p. 454.

Joannus Medgyessi (1913), *Mathias Tompos* (1914-1919, 1925-1927), adm. *Dominicus László* (1919-1921, 1933-1934, 1937-1940), *Franciscus Bokkor* (1921-1924), *Iosephus Kapcza* (1928-1928), *Iulius Pál* (1928-1929), *Solanus Bartha* (1930-1932), *Paulus Szmollen* (1935-1936) și *Ioannus Ráth* (1940-1942)⁸³.

Parohia catolică din Dobra număra, în anul 1943, „80 credincioși, serviciul fiind oficiat de un preot pensionar”, nenominalizat⁸⁴. Biserica acesteia, de plan dreptunghiular, din piatră, cu absida altarului ușor decroșată, de formă semi-circulară, fusese ridicată pentru „oficerii, cari erau austrieci – germani, cehi, poloni – [...], încă sub Maria Teresia”⁸⁵; dotată cu o orgă ceremonială și cu două clopote mari, amplasate în turnul suplu, de deasupra intrării, aceasta este consemnată atât pe ridicarea topografică iosefină (1769-1773)⁸⁶, cât și în tabelele conscripției din anii 1829-1831⁸⁷, recensământ în care, în dreptul „satului Balesd - Gura [Dobrii n.n.]” sunt amintite încă două lăcașuri de cult eterodoxe, unul romano-catolic și un altul reformat⁸⁸, dispărute ulterior în negurile vremurilor. Vechimea bisericii este confirmată și de conținutul unei adrese din 11 noiembrie 1939, potrivit căreia „biserica și locuința sunt clădite circa în anul 1770, din piatră și cărămidă și acoperite cu țiglă și sunt în stare bună”; casa parohială „are 5 camere, 2 bucătării și 1 pivniță și servește ca locuință pentru paroh, cantor și clopotar”⁸⁹. În fapt, „biserica romano-catolică stăpânește, din vechime de peste 100 de ani, 1.084 st[ânjeni] p[ătrați] teren, pe care se află casa – biserica – grădina, cu o valoare de 500.000 lei”⁹⁰; corpul de clădiri anexe cuprindea și școala confesională romano-catolică, al cărei învățător beneficia, în perioada interbelică, de 3,32 iugăre de pădure⁹¹. În prezent, atât lăcașul de cult, cât și clădirile anexe, se află într-o avansată stare de degradare; în fapt, lipsită atât de preot-paroh, cât și de credincioși, înfloritoare parohie catolică de altădată figurează (nominal), în scriptele Episcopiei Catolice de Alba Iulia, ca filie a parohiei „Sfântul Anton de Padova” din Deva.

Din punct de vedere misionar, semnalăm existența a două asociații religioase interbelice, anume „Asociația «Reuniunea Sfântului Altar» [din] Dobra, cu 16 membri de origine etnică maghiară, de religie romano-catolică, condusă de 1 președinte și 1 vicepreședinte”, respectiv „«Oastea Sfintei Cruci» [din] Dobra,

⁸³ V. Vânătoru, *op. cit.*, I, pp. 107-108.

⁸⁴ SJHAN, fond cit., dos. 1/1943, f. 4-5.

⁸⁵ APOD, *Chronica...*, f. 1v.

⁸⁶ http://ro.wikipedia.org/wiki/Fișier:Josephinische_Landaufnahme_pg166.jpg (accesat la 12 august 2020).

⁸⁷ B. Crăciun, I. Bolovan (edit.), *op. cit.*, p. 30.

⁸⁸ *Ibidem*, p. 18.

⁸⁹ SJHAN, fond cit., dos. 3/1939, f. 13; V. Vânătoru, *op. cit.*, II, pp. 218-219.

⁹⁰ SJHAN, fond cit., dos. 1/1939, f. 180; V. Vânătoru, *op. cit.*, I, p. 96.

⁹¹ SJHAN, fond *Prefectura Județului Hunedoara*, dos. 54/1950, f. 1-2; V. Vânătoru, *op. cit.*, II, p. 219.

cu 24 membri, maghiari, de religie romano-catolică, condusă de 1 președinte”; funcționând – în anul 1941 – fără avizul Tribunalului Județului Hunedoara⁹², acestea se vor fi desființat în perioada imediat următoare.

Până în anii celui de al Doilea Război Mondial, în Dobra existase și o restrânsă comunitate mozaică, deținând în anul 1939, ca patrimoniu religios, „182 stânjeni pătrați de teren, stăpânit din vechime, pe care se află cimitirul evreiesc”⁹³. Sinagogă nu a existat.

Semnalate încă din perioada interbelică⁹⁴, dar – potrivit unei vechi cronici parohiale ortodoxe dobrene – fără a „face progrese”, fiind „tot numai 6 rătăciți, ca și [în] anul precedent”, și avându-l în frunte la acea dată pe „Josan americanul”⁹⁵, cultele neoprotestante încep, treptat, să își sporească rândurile (în anul 1950 existau 44 de bapțiști și 6 penticostali); în anul 1938 este amintită și o primă casă de rugăciune (baptistă)⁹⁶. Datele înscrise în tabelele recensămintelor ultimelor trei decenii surprind apoi, cu acuratețe, evoluția și diversificarea acestora. În prezent, ponderea cea mai însemnată o are cultul penticostal, sporit din punct de vedere numeric, de la an la an, prin strămutările de populație dinspre unele sate ale comunei învecinate Lăpugiu de Jos; deține o casă de rugăciune, pastor fiind Solomon Toderesc. Și cultul baptist deține o casă de rugăciune; pastor este Petru Stănilă⁹⁷.

Spațiu multiconfesional și multiethnic, din ale cărui file de istorie religioasă s-a încercat a se spicui prin intermediul rândurilor de față – alături de documentele de arhivă amintite, de un mare folos ne-au fost informațiile extrase dintr-o sursă istoriografică inedită, *Chronica bisericeii din Dobra*, redată la finalul unui *Tetraevangheliar* șagunian (Sibiu, 1859), păstrat cu multă grijă în arhiva parohială⁹⁸ –, străvechea localitate Dobra rămâne, ca atare, un punct de reper pe harta ecleziastică a județului Hunedoara.

⁹² SJHAN, fond *Primăria Comunei Dobra*, dos. 2/1941, f. 440; V. Vânătoru, *op. cit.*, II, pp. 219-220.

⁹³ SJHAN, fond *Prefectura Județului Hunedoara*, dos. 3/1939, f. 180.

⁹⁴ V. Vânătoru, *op. cit.*, II, pp. 198-199.

⁹⁵ APOD, *Chronica...*, f. 24v.

⁹⁶ V. Vânătoru, *op. cit.*, II, pp. 206-208, 210-211.

⁹⁷ Informații obținute, prin amabilitatea preotului-paroh Emanuel Inișca din Dobra, în mai 2020.

⁹⁸ Cronica parohială se află în curs de publicare: Florin Dobrei, *Dobra (jud. Hunedoara) – file de cronică bisericească*, Editura Episcopiei Devei și Hunedoarei, Deva, 2020.